

POSEBNE ISTRAŽNE RADNJE I NJIHOV ZNAČAJ U ISTRAŽIVANJU
KRIVIČNIH DJELA

SPECIAL INVESTIGATIVE ACTIONS AND THEIR IMPORTANCE IN THE
INVESTIGATION OF CRIMES

STRUČNI ČLANAK

Pred. VŠ Mirzo Selimić

Visoka škola „CEPS – Centar za poslovne studije“ Kiseljak

selimicm@hotmail.com

Doc. dr. Vjekoslav Vuković

Ministarstvo sigurnosti BiH

Vjekoslav.vukovic1973@gmail.com

Sažetak:

Istraga krivičnih djela, iako izgleda jednostavna, u stvarnosti je lavirint satkan od mnoštva procedura, zapreka dilema i pitanja. Bliskost predmeta istraživanja ponekad čini složenim dosljedno razlikovanje kriminalistike i krivičnog procesnog prava. Problemi forme (krivično procesno pravo) i sadržaja (kriminalistika) u mnogim su interferentnim pitanjima toliko isprepleteni da bi strogo razlikovanje bilo ne samo teško, nego i štetno. Kriminalistika mora poznavati tehničke i taktičke metode i sredstva, jer inače nije kriminalistika. U protivnom sličilo bi gotovo nezamislivom krivičaru praktičaru koji poznaje opšte odredbe krivičnog zakonika, ali ne poznaje njegov posebni dio i obratno (Korajlić, 2012.). Istraživanje krivičnih djela od strane policije je kriminalistička spoznajna djelatnost i ona mora biti svrhovito planirana i organizirana sukcesija operativnih mjera i radnji i istražnih radnji usmjerenih na pronalaženje, prikupljanje i osiguranje objekata istraživanja.

Ključne riječi: istraživanje, krivično djelo, posebne istražne radnje, kriminalistika.

Abstract:

Although it looks simple, the investigation of criminal offenses, in reality, is a labyrinth composed of a multitude procedures, barriers dilemmas and questions. The closeness of the object of research sometimes makes complex for consistently distinguishing criminalistics and criminal procedural law. Problems of form (criminal procedural law) and content (criminalistics) in many interferential issues are so intertwined that the strict differentiation would not only be difficult, but dangerous. Criminalistics must know the technical and tactical methods and means, because otherwise it's not criminalistics. In the contrary, it would look like to an almost unthinkable criminal practitioner who knows the general provision of the Criminal Code, but does not know his special part and conversely (Korajlić, 2012.). Investigation of crimes by the police is a criminal cognitive activity and it must present purposefully planned and organized succession of operational measures and activities and investigative actions aimed at finding, collecting and providing of the object of investigation.

Key words: investigation, criminal offense, special investigative actions, criminalistics.

1. UVOD

Glavna karakteristika demokratskog društva i demokratije jeste da su oni stalno na ispitu. Jedan od stalnih izazova modernoj demokratiji jeste delikatan i komplikovan odnos između slobode i bezbjednosti. U vrijeme izražene globalizacije, sloboda kao i bezbjednost pojedinca su ugroženi na način na koji to nikada nije bio slučaj u historiji čovječanstva. Stvara se utisak da nova savremena tehnološka dostignuća u svojoj praksi prvo primjene oni koji ugrožavaju našu bezbjednost, a tek onda službe koje imaju zadatak da štite bezbjednost građana. U isto vrijeme, nezapamćen tehnološki napredak je omogućio ugrožavanje prava na privatnost od strane službi sigurnosti mnogo širem krugu građana nego što je to ranije bilo moguće. Dinamika razvoja, te kompleksnost kao i sve veća organizovanost kriminala, posljednjih godina dovodi do osjećaja i stanja nesigurnosti društva i države. Međutim, kriminal kao feneomen oduvijek predstavlja predmet interesovanja šire društvene zajednice, prvo kao logičan slijed čovjekove prirode, drugo, kriminal predstavlja vrlo interesantno i profitabilno područje elektronskih, kao i printanih medija (Korajlić, 2012). Tako, jedne strah od terorizma i organizovanog kriminala navodi da traže ograničavanje prava na privatnost radi prevencije odnosno pronalaženja učinilaca krivičnih djela. Drugi u povećanim kapacitetima prikupljanja podataka o ličnostima vide najveću opasnost slobodi pojedinca i pozivaju na veće restrikcije u ovlaštenjima za prikupljanje podataka.

Zakonodavci širom planete često imaju utisak da su suočeni sa delikatnim izborom, da li da se zalažu za veću bezbjednost na štetu nekih ličnih sloboda, ili da donose mjere kojima se brane prava pojedinaca, uz uskraćivanje bezbjednosnom aparatu određenih instrumenata iz kategorije posebnih istražnih mjera i radnji. Ovo nije uvijek lahka i jednostavna odluka jer je riječ o veoma delikatnoj i osjetljivoj temi. U autoritarnim režimima problem ove kontrole ne postoji jer je tamo režim na prvom mjestu, a pojedinac kao i njegova bezbjednost i sloboda za režim ne predstavljaju ništa, što će reći da u takvim režimima ne postoji nikakva kontrola.

Pitanje koje se postavlja u razvijenim demokratskim državama jeste: „ko kontroliše kontrolore“?. U traženju odgovora na to pitanje, u zemljama razvijene demokratije oči su uglavnom uprte u parlamente. Tako je i u našoj zemlji. Bosna i Hercegovina je jedna od mnogih zemalja koje imaju demokratski potencijal da na jedan argumentovan način razmatraju probleme vezane za kontrolu primjene posebnih istražnih mjera i radnji. Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine ima Obaveštajno - sigurnosnu komisiju (parlamentarni nadzor). Naravno, pored parlamentarne kontrole, ključnu ulogu ima sudska kontrola primjene posebnih istražnih mjera i radnji. Kao i u svim drugim oblastima reformi, bez nezavisnog, kompetentnog i efikasnog sudstva sve druge reforme stoje na staklenim nogama. I na kraju, kada sve linije odbrane prava pojedinaca popuste, a i to se dešava, uvijek ostaje javnost. Zato je naš zajednički zadatak da edukujemo javnost o potrebi postojanja posebnih istražnih mjera i radnji, ali i o potrebi kontrole njihove primjene. Naša je obaveza da pomognemo medijima da budu ona četvrta grana vlasti koja će kontrolisati sve učesnike u procesu i biti tu da zaštiti običnog, malog čovjeka kada ga sistem iznevjeri. U savremenom svijetu u toku je radikalna promjena globalnog bezbjednosnog ambijenta koji je, između ostalog izazvan, ali je i rezultirao promjenama sve ukupnih izazova, rizika i prijetnji za individualnu, grupnu, nacionalnu, regionalnu i globalnu bezbjednost. Zahvaljujući globalizaciji nove prijetnje brže i dalje putuju, te se širi i zona njihovog dohvata. Zbog izmjenjene bezbjednosne dinamike na globalnom, regionalnom i nacionalnom nivou raste i bezbjednosna međuzavisnost država. Zbog toga, nijedna od njih više ne može samostalno, ili izolovano, da dostigne ili očuva svoju bezbjednost. Na izmjenjenoj listi dominiraju nevojne i nedržavne prijetnje bezbjednosti kao što su terorizam, organizovani kriminal i sa njim povezana trgovina narkoticima i oružjem, nedozvoljena trgovina ljudima i ljudskim organima, proliferacija oružja za masovno uništenje i korupcija. Prva reakcija i organizacija istražnog

procesa u istraživanju navedenih krivičnih djela zahtjeva značajnu pažnju, vođenje računa o detaljima i vještinu istražitelja. Scene na koje se nailazi predstavljaju mnoštvo problema, koji nisu uobičajni za većinu krivičnih djela. Uprkos teškoćama koje prate istrage ovakvih slučajeva, pažljiva, temeljna i sistematična istraga može dati mnogo korisnih informacija. Nadzor i praćenje su izuzetno vrijedan istražni alat pošto se njima dolazi do aktualnih zapažanja, koja su korisna kasnije u izdavanju naloga za pretresanje, hapšenje i sl. U istragama na ovakvim slučajevima, nezaobilazni su informatori, koji iznutra mogu dati najvrijednije informacije (Korajlić, 2012). Upotreba informatora je jedan od najstarijih vidova policijskog taktičkog rada koji ni do današnjeg dana nije izgubio na svojoj važnosti, čak šta više upotreba informatora danas je u većini zemalja uvrštena u instrumentarij pravno-policijskih mjera u suprotstavljanju teškom kriminalu (Halilović, 2004).

Nije međutim, potpuno nestala opasnost od vođenja međudržavnih ratova na obodu svjetskog centra, odnosno od preventivnih ili vojnih intervencija koje se mogu preduhitriti. Sliku upotpunjuju sve brojniji unutrašnji ratovi. U cilju predupređivanja, odnosno otklanjanja novih ali i starih prijetnji, kao i sanacije njihovih eventualnih posljedica, većina država i međunarodnih organizacija preispituje i mijenja svoje strategije bezbjednosti, a u skladu s tim reformiše i zatečene aparate sile. Preispituju se i mijenjaju misije i zadaci tradicionalnih državnih aparata sile (vojska, policija, službe bezbjednosti). Zbog potreba specijalizacije raste i razuđuje se broj državnih aktera koji bivaju ovlašteni da nose oružje, koriste silu i primenjuju posebne mjere i radnje. Uporedo sa tim, a po tempu transformacije bezbjednosnih usluga, razvija se i jača privatni sektor bezbjednosti čiji akteri dobijaju (ili samovoljno prisvajaju) slična ovlaštenja.

Zahvaljujući masovnoj upotrebi informatičke tehnologije znatno su uvećane njihove sposobnosti za rano otkrivanje i otklanjanje sigurnosnih prijetnji. Međutim, u zahvatu ovih službi se sve češće i sve više nalaze i građani i država koji su direktna ili potencijalna meta novih prijetnji. Stoga, svjedoci smo stalnog rasta skrivene moći spomenutih agencija i službi u matičnim društvima. To nerijetko podstiče mjesne političke aktere da pokušaju da ove agencije i službe privedu svojim parcijalnim tj. (partijskim i/ili ličnim) potrebama, odnosno da ih iskoriste za svoje političke ciljeve. Nakon terorističkih napada na Sjedinjene Američke Države, Veliku Britaniju i Španiju u euroatlantskom krugu država uspostavljene su moderne metode i postupci širenja i jačanja ovlaštenja bezbjednosno - obavještanih službi i drugih državnih organa (carina, finansijska policija, poreska policija). To posebno važi za primjenu posebnih istražnih mjera i radnji. Time se, kao posljedica uvećava opasnost od skrivenog i sistematskog sužavanja, ugrožavanja i/ili kršenja zagarantovanih (univerzalnih) ljudskih prava u ime očuvanja nacionalne bezbjednosti. Loše posljedice rasta moći posjednika posebnih ovlaštenja jedino mogu biti otklonjene daljim razvojem i dosljednom primjenom načela, procedura i instrumenata za njihovu demokratsku civilnu kontrolu i javni nadzor.

Nekoliko je osnovnih razloga za uvođenje posebnih istražnih radnji u krivično-pravni sistem u Bosni i Hercegovini. Prvo, u cilju osnaženja ukupne borbe protiv najsloženijih oblika kriminaliteta, naročito organiziranog, neophodno je na normativnom planu predvidjeti i urediti posebne istražne mjere koje bi se koristile u strategiji borbe protiv ovog društvenog zla. Drugo, država je dužna boriti se protiv rastućeg organiziranog kriminaliteta koji ugrožava ne samo sigurnost građana već i cijelo demokratsko uređenje, odnosno samu državu. Treće, na uvođenje ovih prikrivenih istražnih mjera obavezuju i brojni međunarodni dokumenti, kao što su Konvencija o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenih krivičnim djelom, Krivično-pravna konvencija Vijeća Evrope o korupciji, Konvencija UN protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci, Konvencija UN protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta i dr.

Učinkovitija upotreba posebnih istražnih radnji u praksi tijela za provedbu zakona u BiH je zahtijevana i nizom dokumenata koji su značajni za proces evropskih integracija, a

primjenu ovih radnji te osiguranje adekvatnih stručnih edukacija je zahtijevano u okviru GRECO preporuka iz Drugog kruga evaluacije za Bosnu i Hercegovinu. I, konačno, četvrto, općeprihvaćeno je mišljenje da upravo specifičnosti savremenog organiziranog kriminaliteta zahtijevaju uvođenje posebnih mjera i radnji u otkrivanju i dokazivanju takvih krivičnih djela.

2. POJAM POSEBNIH ISTRAŽNIH RADNJI

Na današnjem stepenu razvoja ljudskog društva opšta je obaveza država da zaštite univerzalna ljudska prava i slobode, pravna dobra građana i temeljne vrijednosti društvene zajednice od različitih oblika, povrede i ugrožavanja. Uopšteno, najjačom zaštitom tih vrijednosti i pravnih dobara propisanih Ustavom i zakonima smatra se opisivanje ljudskih ponašanja kojima se oduzimaju, povređuju, uništavaju ili ugrožavaju zaštićena dobra i zakonsko utvrđivanje takvih ponašanja krivičnim djelima, te propisivanje krivičnih sankcija za učinioce takvih djela. Naime, pri uređenju krivičnog postupka jedan od osnovnih problema jeste uspostava optimalnog odnosa između dviju suprotstavljenih težnji koje se u njemu susreću. Jedna od njih je težnja za efikasnost i djelotvornost krivičnog postupka, a drugom se želi spriječiti neopravdan krivični progon i osuda nedužnog lica, pa stoga govorimo o težnji za zaštitom prava lica, optuženih u krivičnom postupku (Antonić, Mitrović, 2012.).

Izvršena refoma krivičnog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini iz 2003. godine donijela je niz noviteta, ne samo u pogledu same koncepcije i organizacije krivičnog postupka, već i u pogledu sadržaja pojedinih procesnih radnji kojima je postupak znatno obogaćen. To se, prije svega, odnosi na uvođenje posebnih istražnih radnji u katalog djelatnosti tužitelja i ovlaštenih službenih osoba koji *de facto* prema novim zakonskim rješenjima zajednički provode istragu. Naime, novi model krivičnog postupka je doveo do pozicioniranja tužitelja kao *dominus litis* istrage, odnosno, krivično-pravnog subjekta koji je dužan poduzeti potrebne mjere na otkrivanju krivičnog djela i pronalaženju njegovog počinitelja. Promatrajući sve aktivnosti tužitelja u njihovoj međusobnoj povezanosti, kako bi se postigao određeni cilj istrage kao prve faze redovnog krivičnog postupka, očigledno je da se one manifestiraju u: (1) pokretanju krivičnog gonjenja (pri čemu je tužitelj vezan načelom legaliteta), (2) iniciranju krivičnoprocesnih radnji, (3) koordiniranju aktivnosti ovlaštenih službenih osoba i drugih tijela koji u konkretnom krivičnom predmetu rade na tim poslovima i u (4) povezivanju svih tih aktivnosti. Jedan od ciljeva reforme krivičnog zakonodavstva u BiH je bio da se stvore efikasniji zakonski instrumenti za suzbijanje svih oblika organiziranih kriminalnih aktivnosti, odnosno, da se općenito poveća efikasnost sistema krivičnog pravosuđa uz istovremenu zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. To je posebno naglasiti, jer se upotrebom posebnih istražnih radnji u pravilu značajno ograničavaju zakonom zaštićena ljudska prava i slobode, posebno pravo na privatnost. Kako bi se ovi ciljevi ostvarili, u katalog istražnih radnji su uvrštene i posebne istražne radnje, čija upotreba i korištenje dokaza proisteklih iz njihove primjene je uređena važećim zakonima o krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini⁵¹. Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine u glavi IX (članovima od 116. do 122.), propisuje posebne istražne radnje. Također, i odgovarajuće odredbe entiteskih Zakona o krivičnom postupku (Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj 35/03., 37/03.,

⁵¹ Kazneni Zakon BiH („Službeni glasnik BiH“, br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10)

Kazneni zakon Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. „49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10)

Kazneni zakon Federacije BiH („Službene novine FBiH“, br.36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11)

Kazneni zakon Brčko distrikta BiH („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“ br. 10/03, 45/04, 06/05, 21/10)

56/03., 78/04., 28/05., 55/06., 27/07., 53/07., 9/09., 12/10., Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 53/12.) i Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Brčko Distrikta“ - prečišćeni tekst 44/10., 9/13.) propisuju ove radnje. Iz same sistematike odredaba Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine jasno se može zaključiti da je ova grupa posebnih istražnih mjera i radnji izdvojena u odnosu na ostale radnje dokazivanja. Pored toga ove radnje su uspostavljene i novim krivičnim zakonodavstvom sa precizno formulisanim kriterijima za određivanje istih. Prevažodno ove radnje su usmjerene na borbu protiv organizovanog kriminala i posljedica su težnji države i organa javne vlasti, a među prvima organa gonjenja da se poveća efikasnost u postupku otkrivanja organizovanog kriminala i procesuiranje odgovornih lica. Mišljenja smo da postoje četiri razloga za uvođenje posebnih istražnih radnji koji bi se u suštini mogli navesti na sljedeći način:

1. ukoliko država želi osnažiti borbu protiv društvenog zla kakav je organizovani kriminal, mora na normativnom planu predvidjeti i urediti posebne istražne radnje koje bi koristile u strategiji borbe protiv ovog društvenog zla;
2. država „posmatrana u svojoj pravnoj misiji tj. zaštititi pojedinca od drugog pojedinca“ je dužna i ima pozitivnu zakonsku obavezu na temelju međunarodnih dokumenata, boriti se protiv rastućeg organizovanog kriminaliteta koji ugrožava ne samo sigurnost građana već i cijelo demokratsko uređenje, odnosno samu državu i njen sistem;
3. na uvođenje ovih posebnih istražnih radnji države obavezuju i pojedini međunarodni dokumenti kao što su: Konvencija o pranju, traganju, privremenom oduzimanju prihoda stečenih krivičnim djelom, Krivičnopravna konvencija o korupciji, Konvencija o Europolu, Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminaliteta i drugo, i
4. specifičnosti savremenog organizovanog kriminaliteta zahtijevaju uvođenje posebnih mjera i radnji u otkrivanju i procesuiranju takvih krivičnih djela.

U krivično-procesnom pravu u BIH, vrijede određena načela koja moraju biti uvažena i prilikom odobravanja i primjene posebnih istražnih radnji, a to su:

1. Posebne istražne radnje moraju uvijek biti predviđene zakonskim propisima za krivična djela propisana zakonom (načelo legaliteta);
2. Postojanje određenog stepena sumnje da je osoba izvršila krivično djelo propisane težine, odnosno da je zajedno sa drugom osobom (ili osobama) sudjelovala u izvršenju takvog krivičnog djela (načelo razmjernosti),
3. Prikrivene istražne mjere primjenjuju se samo onda ako se na drugi način ne može postići isti cilj, odnosno ako ne postoje blaže mjere za ostvarenje istog cilja. In concreto, ovaj princip se odnosi na svrhu koja se želi postići primjenom ovih mjera, tj. na nemogućnost da se na drugi način prikupe dokazi, odnosno na nerazmjerne teškoće u prikupljanju dokaznog materijala (načelo supsidijariteta),
4. Isključiva nadležnost sudske instance za određivanje posebnih istražnih radnji je četvrti princip koji istovremeno zadržava i kontrolu zakonitosti postupka primjene istih (načelo sudskog nazora). Iz ove odredbe se može zaključiti da je zakon nadležnost o odlučivanju o primjeni spomenutih mjera ostavio isključivo u rukama sudca za prethodni postupak.

Pored navedenih načela, uz mjere prikriivenog istraživanja veže se i upozorenje da trajanje mjera mora biti vremenski ograničeno kao i da moraju postojati posebno opravdani razlozi za produženje naložene mjere, kao i procesna sankcija o neupotrebljivosti prikupljenog materijala u dokazne svrhe tokom kaznenog postupka.

Glavna obilježja posebnih istražnih radnji ili mjera uključuju, dakle, principe koji će pružiti garancije protiv njihovog samovoljnog korištenja. U tom smislu, uprkos razlikama između pojedinih prikrivenih istražnih mjera, današnji razvoj krivičnoprocesne teorije i prakse, kao i iskustva iz uporednopravnih sistema, su saglasni oko toga da je puko prihvaćanje ovih mjera u borbi protiv organiziranog kriminaliteta nedovoljno samo za sebe i da njihovo postojanje mogu opravdati tačno određeni i danas široko prihvaćeni principi.

3. VRSTE POSEBNIH ISTRAŽNIH RADNJI

Zakonom o krivičnom postuku Bosne i Hercegovine u odredbi člana 116. predviđa da se za određena krivična djela mogu odrediti sljedeće posebne istražne radnje:

1. Nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija;
2. Pristup kompjuterskim sistemima i kompjutersko sravnjenje podataka;
3. Nadzor i tehničko snimanje prostorija;
4. Tajno praćenje i tehničko snimanje osoba i predmeta;
5. Prikriveni istražitelj i prikriveni informator;
6. Simulirani otkup predmeta i simulirano davanje potkupnine i
7. Nadzirani prijevoz i isporuka predmeta krivičnog djela.⁵²

a) Nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija

Nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija je posebna istražna radnja koja spada u jednu od najčešće korištenih i najefikasnijih radnji. Ovom radnjom se ograničava pravo čovjeka na nepovredivost „telekomunikacionog komuniciranja“. Radi se o tzv. „real time“ radnji koja se vrši presretanjem komunikacije u trenutku dok komunikacija još uvijek traje. U pravu na privatnost se ovom posebnom istražnom radnjom posredno ograničava pored sumnjivog lica i svako treće lice sa kojim osumnjičeni ostvaruje kontakt putem sredstava za komunikaciju. Dakle, radi se o takvoj posebnoj prikrivenoj istražnoj radnji koja podrazumjeva tajni nadzor i tehničko snimanje telefonskih razgovora, zatim nadzor nad upotrebom drugih sredstava za komuniciranje na daljinu, kao i snimanje razgovora koji se vode pomenutim predmetima. Nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija predstavlja jednu od najvažnijih posebnih istražnih radnji u suprotstavljanju organizovanom kriminalitetu iz dva razloga: prvi, dokazna vrijednost ove posebne istražne radnje je nesporna, jer vlastite riječi osumnjičenog najbolje dokazuju njegova djela i namjere i drugo, elektronski nadzor omogućava djelovanje prije izvršenja krivičnog djela, ukoliko se primjenom ove tehnike otkrije planiranje i pripremanje njegovog izvršenja (Šikman, Pena, 2009). Već spomenuti Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine nije ograničio ovu prikrivenu radnju s obzirom na sredstva, pa se ova posebna istražna radnja odnosi na sva tehnička sredstva (stacionirana, mobilna, tonska, slikovna, itd.) komuniciranja na daljinu koja se koriste preko preduzeća za održavanje telekomunikacijskih usluga. Dakle, u tehničkom pogledu ovaj nadzor se odnosi na sva tehnička sredstva, u bilo kojem obliku (stacioniranom, mobilnom, analognom, digitalnom, tonskom, slikovnom, integrisanom i dr.), koje korisnici upotrebljavaju bilo preko poštanskih (npr. privatni telefonski priključci, javne govornice i sl.), bilo preko drugih organizacija (npr. telekomunikacije u prometu i sl.) na koja se proteže ustavnopravna i krivičnopravna zaštita (Krapac, 2002). Ova istražna radnja se također odnosi i na elektronsku poštu koja se odvija

⁵² („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, broj 3/03 , 32/03 , 36/03 , 26/04 , 63/04 , 13/05 , 48/05 , 46/06 , 76/06 , 29/07 , 32/07 , 53/07 , 76/07 , 15/08 , 58/08 , 12/09 , 16/09 i 93/09).

putem e-maila. Prema propisima koji regulišu oblast telekomunikacija, telekomunikacijske usluge se određuju kao usluge koje se obično pružaju uz naknadu, a koje se sastoje u cjelini ili djelimično u prenošenju signala na telekomunikacijskim mrežama, uključujući, ali se ne ograničavajući na fiksnu i mobilnu mrežu kao i mrežu za prenos podataka. S obzirom na definiciju telekomunikacijskih usluga može se opravdati korištenje posebne istražne radnje nadzora i tehničkog snimanja telekomunikacija i na druga sredstva, a ne samo na fiksnu i na mobilnu telekomunikacijsku mrežu. Posebno je potrebno napomenuti da je potrebno razlikovati prikriveno presretanje za potrebe krivičnog postupka od sličnih mjera koje se primjenjuju radi zaštite državnih interesa i sigurnosti.

b) Pristup kompjuterskim sistemima i kompjutersko sravnjivanje podataka

Pristup kompjuterskim sistemima i kompjutersko sravnjivanje podataka ograničava sigurnost i tajnost ličnih podataka kao jedno od osnovnih prava čovjeka. Ova se posebna istražna radnja označava kao „rasterska potraga“, a njen naziv dolazi od riječi „raster“ što znači kontrolno obilježje. Metod raster pretraga je unio novi kvalitet u kriminalistički rad, jer se aktivnosti usmjeravaju na veliki broj lica koja nisu klasičnim metodama rada policije osumnjičena za izvršeno krivično djelo. Iz prikupljene mase podataka će osumnjičeni biti izdvojen tek nakon pribavljanja podataka koji ukazuju na indicije u vezi sa žrtvom, posredno na učinioca ili na neke okolnosti konkretnog slučaja. Radi se o obradi ogromnog broja podataka, koji se klasičnim radom policije ne bi ni mogli iskoristiti. Raster pretraživanja su apstraktne prirode i prethode radu usmjerenom na određeno lice. Suštinu ove posebne istražne radnje predstavlja omogućavanje slobodnog pristupa policije svim evidencijama, koje se vode automatizovano, što opet odudara od načela zaštite prava na privatnost građana i informatičko samoodređenja (Sačić, 2001). Za pretrage informatičkih banaka podataka, mogu se koristiti i specijalno konstruisani kompjuterski programi. Pozitivna raster potraga koristi se za utvrđivanje kruga sumnjivih osoba polazeći od određenih registrovanih karakteristika. Negativna raster potraga isključuje iz dalje provjere određenu osobu koja nije sumnjiva. Pristup kompjuterskim sistemima i kompjutersko sravnjivanje podataka odnosi se na upoređivanje ličnih podataka građana koji su obrađeni u odgovarajućim bazama podataka s podacima i registrima koji se nalaze u okviru policijskih evidencija. Saznanja o traženoj osobi unesena u jedan registar ličnih podataka upoređuju se sa drugim bazama podataka u kojima bi se sumnjiva osoba mogla nalaziti. Tako dobiveni rezultat može dati više podataka o osobi za koju se sumnja da je izvršila krivično djelo za koje se mogu odrediti posebne istražne radnje. Raster potraga nije manuelno pretraživanje datoteka ili kartoteka. Naravno, ova se radnja može preduzeti za osumnjičenu osobu, ako postoje osnovi sumnje da je izvršila neko od krivičnih djela za koja se mogu odrediti posebne istražne radnje. Ovom mjerom doprinosi se identifikaciji izvršioca krivičnog djela. Zahvaljujući napretku i razvoju informacijskih tehnologija, ovom radnjom se na brz i efikasan način mogu uporediti i sravniti različiti podaci građana registrovanih u određenim bazama i evidencijama podataka. U praksi drugih država (npr., Italiji) ova se mjera koristi kod krivičnih djela vezanih za utaju poreza. Međutim, pristup kompjuterskim sistemima i kompjutersko sravnjivanje podataka se koristi za otkrivanje i drugih krivičnih djela, načinom sravnjivanja podataka o npr., kretanju preko granice, učešću u saobraćajnim nesrećama i drugo.

c) Nadzor i tehničko snimanje prostorija

Nadzor i tehničko snimanje prostorija (eng. Surveillance and Technical Recording in Premises) podrazumijeva optičko i akustično snimanje određenog prostora, odnosno aktivnosti koje se u nadziranom prostoru odvijaju. Krajem 60-tih i početkom 70-tih godina

prošlog vijeka i u većini zapadnoevropskih zemalja donijeti su zakonski propisi koji predviđaju stroge uslove pod kojima se tajno snimanje može preduzeti kao istražna radnja (Antonić, Mitrović, 2012). Na taj način je došlo do izražaja shvatanje da se zaštita intimne sfere čovjeka ne postiže isključivom zabranom njenog narušavanja, već mnogo više precizno uređenom procedurom vršenja, koja isključuje svaku proizvoljnost i voluntarizam, a pogođenom građaninu garantuje zaštitu prava (Feješ, 1997). Posebnom istražnom radnjom koja se ogleda u nadzoru i tehničkom snimanju prostorija ograničava se jedno od osnovnih ljudskih prava, pravo na privatnost, poštivanje privatnog života, kao i druga prava koja se nadovezuju na pobrojana prava. Iako se ova mjera može primijeniti samo prema osobi za koju postoje osnovi sumnje, ipak se ovom prikrivenom radnjom ograničava pravo na privatnost i drugih osoba koje ostvaruju kontakt sa osumnjičenim, bez obzira da li su u vezi sa predmetnim krivičnim djelom ili ne. Nadzor i tehničko snimanje prostorija ogleda se u optičkom i akustičnom snimanju određenog prostora, te aktivnosti koje se u nadziranom prostoru odvijaju (npr. prostori gdje se obavlja neovlašteni promet opojnim drogama, prima, odnosno daje dar ili drugi oblici koristi, zatim prostori gdje se sastaju izvršioци krivičnih djela i njihovi saučesnici, ili gdje se pripremaju nova krivična djela). Snimanja o kojima se govori vrše se posebnim tehničkim uređajima. U tehničkom smislu instrumenti ili uređaji za nadzor i tehničko snimanje prostorija se mogu instalirati izvan prostora koji se nadzire, odnosno u unutrašnjosti određenog prostora.

d) Tajno praćenje i tehničko snimanje osoba i predmeta

Ova posebna istražna radnja može da bude od bitnog značaja za otkrivanje krivičnog djela, učinioca i sredstvo za obezbjeđenje materijalnih dokaza. Primjena ove radnje može dovesti i do otkrivanja krivičnog djela i učinioca, odnosno hvatanja učinioca pri izvršenju krivičnog djela (*delicto in flagranti*), do hvatanja učinilaca pri podjeli protivpravno pribavljene imovinske koristi, do otkrivanja saučesnika, do pronalaženja sredstava izvršenja krivičnih djela i predmeta pribavljenih krivičnim djelom, do utvrđivanja boravišta i prebivališta, mjesta sastajanja i pravca kretanja lica koja su obuhvaćena tajnim praćenjem, do pronalaženja tragova u vezi sa krivičnim djelom, do otkrivanja lica koja se nalaze na višem hijerarhijskom nivou u organizovanom kriminalnom djelovanju, kao i do prikupljanja drugih korisnih informacija u vezi sa kriminalnom djelatnošću (Antonić, Mitrović, 2012). Tajno praćenje i tehničko snimanje osoba i predmeta se u kriminalističkom smislu označava kao opservacija. Ova prikrivena istražna radnja može se odrediti samo prema osobi za koju postoje osnovi sumnje da je sama ili s drugim osobama učestvovala ili učestvuje u izvršenju zakonom određene grupe krivičnih djela za koja se mogu odrediti posebne istražne radnje. Međutim, kao i kod nadzora i tehničkog snimanja prostorija i ovom mjerom se mogu obuhvatiti i treće osobe. Dakle, cilj ove prikrivene radnje ogleda se u utvrđivanju pravca kretanja osoba i predmeta koji se tajno prate i snimaju, zatim u otkrivanju kontakata koje nadzirana osoba preuzima ili ostvaruje, kao i u prikupljanju podataka o postupanju s određenim predmetima.

e) Prikriveni istražitelj i prikriveni informator

Iako se u literaturi osjeti znatan nedostatak vjerodostojnih izvora o počecima primjene ove istražne tehnike u policijskom radu, ipak postoje određene potvrde da su neki veoma slični metodi bili prakticirani od strane policijskih sistema pojedinih država još početkom osamnaestog stoljeća. Dakako, treba imati u vidu da ti rani oblici policijske infiltracije u kriminalne sredine znatno odstupaju od današnjeg i formalnog i sadržajnog poimanja instituta prikrivenog istražitelja (Halilović, 2004). Upotreba prikrivenog istražitelja i informatora

predstavlja najsloženiju posebnu istražnu radnju, čija primjena iziskuje ispunjenje najviše uslova, nužnih za ostvarenje svrhe njenog određivanja (osiguranje dokaza, predmeta i tragova koji upućuju na izvršenje krivičnog djela određenih lica, odnosno pripadnika kriminalne grupe i ispunjenje isto toliko važnih uslova koji garantuju tajnost). Osim toga, primjena ove radnje traži zaštitu tjelesnog integriteta lica koje se pojavljuje u ulozi prikrivenog istražitelja i informatora (Simović, 2009). Određene kriminalne aktivnosti, naročito one koje su izražene kroz organizovani kriminal (npr., narko kriminal, terorizam, trgovina ljudima, trgovina oružjem) se teže otkrivaju i sprečavaju. Zbog toga se dozvoljava upotreba prikrivenih istražitelja i informatora u cilju prikupljanja saznanja i dokaza o važnim činjenicama. Prikriveni istražitelj je samo jedan od različitih oblika infiltriranja policije u kriminalne grupe. Određuje se na različite načine, kao policijski službenik koji istražuje i nastupa pod izmijenjenim identitetom, pri čemu može nastupati kao obični ili „prigodni“ tajni saradnik, odnosno kao tajni posebno osposobljen za trajnije obavljanje složenih zadataka. Iz navedenog je očigledno da prikupljanje specifičnih obavještenja od strane ovih osoba predstavlja strategiju koja je često neophodna za uspješno otkrivanje i dokazivanje organiziranog kriminaliteta. U stavovima autora sa naših prostora, (Krivokapić, Krstić, 1999; Modly, Korajlić, 2002) koji su među prvima analizirali metode infiltracije policije u kriminalnu sredinu, ističe se da prikriveni istražitelj predstavlja kriminalističko - strateški institut bez kog nema uspješnijeg otkrivanja i razjašnjavanja složenih oblika organizovanog kriminaliteta, naročito međunarodnog. Riječ je o posebno odabranom i školovanom policajcu – kriminalističkom radniku, koji pod lažnim identitetom i ispravama uspostavlja kontakt sa prestupničkom sredinom i inkorporira se u nju, ne bi li razotkrio kriminalnu grupaciju, njene rukovodioce, članove i nezakonite poslove koje obavlja, a državnim organima stvorio uporište za preduzimanje efikasnih mjera krivičnog progona. Prikriveni istražitelj se ubacuje u kriminalni milje ili grupu na određeno vrijeme i sa tačno određenim zadatkom tajnog izviđanja lica (*ad personam*) i objekata (*ad rem*). Pri tome ima jednog ili dva policijska rukovodioca koji ga neprekidno usmjeravaju u radu, i koje obavještava o svemu učinjenom u akciji na kojoj je angažovan. Angažiranje prikrivenih istražitelja u borbi protiv teškog kriminala obilježje je operativno - kriminalističkog djelovanja većine policijskih organizacija danas u svijetu (Halilović, 2004). Upotreba prikrivenih istražitelja je složena i zahtjevna aktivnost zbog čega se traži posebna osposobljenost onih koji nastupaju u ulozi prikrivenog istražitelja. Praksa u drugim državama pokazuje da vrijednost prikrivenog istražitelja nije u njegovom svjedočenju pred sudom o onome što je otkrio tokom svojih aktivnosti, već u usmjeravanju operativno - taktičkih i istražnih radnji u konkretnom slučaju. Ova aktivnost se koristi po pravilu u složenim predmetima i predmetima u kojima se očekuje primjena ove mjere za duži vremenski period. Pri svom djelovanju, prikriveni istražitelj ne smije zalaziti u kriminalnu zonu. U praksi se postavilo pitanje smije li prikriveni istražitelj ući u tuđi stan? Može se prihvatiti potvrdan odgovor pod uslovom da prikriveni istražitelj u tuđi stan nije ušao pod nedozvoljenim okolnostima, odnosno da je ulazak u stan bio uz saglasnost vlasnika stana. Također se smatra da to što vlasnik stana nije znao za njegovo svojstvo prikrivenog istražitelja, ne isključuje pravnu valjanost preduzete radnje, odnosno pravnu valjanost prikupljenih saznanja i dokaza. U kriminalističkoj praksi se pokazuje da je uz korištenje prikrivenog istražitelja potrebno odrediti (pod zakonskim uslovima) i druge posebne istražne radnje (npr. tehničko snimanje razgovora osoba u stanu), čime se isključuje nezakonitost druge posebne istražne radnje i dokaza prikupljeni njenim korištenjem (npr. tonski zabilježen razgovor između osoba koja su se nalazile u stanu). Tajno policijsko učestvovanje omogućeno je, pored prikrivenog istražitelja, i kroz ustanovu informatora. Informator nije policijski službenik. U svom radu na sprečavanju i suzbijanju zločina, policija se ne smije odreći niti jednog legalnog izvora potencijalno korisnih informacija. Pri tome ne treba zaboraviti da se najboljom policijom smatra upravo ona koja ima najbolje informatore (Modly, 1993). U

kriminalističko - taktičkom smislu, informator je osoba koju policija, povremeno ili stalno, tajno angažuje i koristi s ciljem dobivanja informacija o krivičnom djelu i njegovom izvršiocu. Informator, za razliku od prikrivenog istražitelja, nema nikakvih policijskih ovlaštenja. S druge strane, i on, kao i prikriveni istražitelj, djeluje na osnovu istih zakonskih uslova, te svoje aktivnosti ostvaruje u kriminalnoj sredini.

f) Simulirani otkup predmeta i simulirano davanje potkupnine

Simulirani otkup je jedna, a simulirano davanje potkupnine druga posebna istražna radnja, znači radi se o dvije posebne istražne radnje koje spadaju u simulirane pravne poslove i njihova primjena posebno dolazi do izražaja u otkrivanju, razjašnjavanju u dokazivanju krivičnih djela iz oblasti krijumčarenja i nedozvoljene trgovine, odnosno za dokazivanje pojedinih korupcijskih krivičnih djela (Antonić, Mitrović, 2012). Simulirani otkup predmeta i simulirano davanje potkupnine je mjera prikrivenog policijskog istraživanja koja se široko primjenjuje u savremenim pravnim sistemima i predviđa se vrlo često u međunarodnim dokumentima koji se odnose na borbu protiv organizovanog kriminala (npr. Konvencija UN - a o transnacionalnom organizovanom kriminalu). Simulirani otkup predmeta i simulirano davanje potkupnine ne smiju da predstavljaju podstrekavanje na izvršenje krivičnog djela, mada postoje prigovori da u korišćenju ovih posebnih istražnih radnji postoje i neki elementi provociranog krivičnog djela. Međutim, takvi prigovori se ne mogu prihvatiti, jer se ovim radnjama niko iz kriminalne sredine ne provocira na vršenje krivičnog djela, jer je to osnovna djelatnost kriminalne organizacije, a u konkretnom slučaju već postoji odluka o izvršenju određenog krivičnog djela, ponekad i više krivičnih djela, pa djelatnost operativnih veza i prikrivenog istražitelja u ponudi da pronađu kupca u daljoj distribuciji robe ne može predstavljati podstrekavanje na izvršenje krivičnog djela (Bošković, 2005). Simulirani otkup se ogleda u kupovanju predmeta koji su rezultat krivičnog djela ili služe izvršenju krivičnog djela od strane policijskog organa ili druge osobe koja je za to pripremljena od strane policijskog službenika. Ovaj oblik navedene istražne radnje pogodan je za otkrivanje krivičnog djela neovlaštenog prometa opojnim drogama, automobilima i sl. Simulirano davanje potkupnine je oblik koji se, naprimjer, koristi u dokazivanju krivičnih radnji korupcije. I ovdje je potrebno da policijski organ pripremi drugu osobu na preduzimanje ove radnje tako što će joj dati naprimjer, označene novčanice za podmićivanje. U pribavljanju saznanja i dokaza važnih za krivični postupak, policijski organ ili druga osoba koja preduzima ovu radnju ne podliježe krivičnoj odgovornosti ako se kreće u granicama naredbe sudije za prethodni postupak. Istovremeno, u okviru ovog učestvovanja nije dozvoljeno osumnjičenu osobu podsticati na izvršenje krivičnog djela. Simulirani otkup predmeta i simulirano davanje potkupnine je važno kod specifičnih krivičnih djela čije je otkrivanje povezano sa teškoćama, kao što su to, naprimjer krivična djela vezana za korupciju, ali isto tako i kod drugih krivičnih djela, naprimjer, trgovina drogom, ljudima, oružjem, krijumčarenje automobila, falsifikovanje novca i sl. U literaturi se navodi i da ova prikrivena radnja ne dovodi u pitanje osnovne slobode i prava čovjeka, kao što je to slučaj kod drugih posebnih istražnih radnji vezanih uz, npr., nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija ili prostorija, odnosno trajno praćenje osoba i predmeta ili prikriveno istraživanje. Naime, u toku preduzimanja jednog ili drugog oblika pomenute radnje, volja osumnjičene osobe je slobodna, a i druga njegova prava i slobode su očuvane. Kad je riječ o simuliranom otkupu predmeta i simuliranom davanju potkupnine, ova mjera ne obuhvata i pravo na pretresanje stana ili osobe, i za te radnje dokazivanja potrebna je posebna sudska naredba.

g) Nadzirani prevoz i isporuka predmeta krivičnog djela

U Zakonu o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine kao posebna istražna radnja propisan je nadzirani prevoz i isporuka predmeta. Ova radnja je predviđena Konvencijom Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminaliteta, pod nazivom kontrolisana isporuka, predstavlja značajnu posebnu istražnu radnju za otkrivanje, razjašnjavanje i dokazivanje krivičnih djela krijumčarenja opojnih droga, oružja, municije, zlata, novca, kulturnih dobara, tehničke i druge vrijedne robe. Nadzirani prevoz i isporuka predmeta krivičnog djela kao prikrivena istražna radnja koristi se naročito kod krivičnih djela nezakonitog prometa opojnim drogama, prevoza otpada, i sl. Kod ove mjere nadziru se predmeti krivičnog djela, a njena svrha je otkriti ne samo pretpostavljene, odnosno poznate izvršioce krivičnog djela, već i one koji su povezani kriminalnim aktivnostima. Oni koji izvršavaju ovu radnju, tj. policijski organi, ne odgovaraju za neprijavlivanje krivičnog djela, a na što bi po zakonu bili obavezni. Smatra se ispravnim stav da se ova mjera može preduzeti i onda kad osoba prema kojoj se mjera treba primijeniti nije individualizirana. Pri tome, naglašava se da je neophodno navesti druge elemente ili okolnosti koji su vezani uz primjenu ove mjere u konkretnom slučaju, a moraju biti ispunjeni i drugi uslovi koje zakon propisuje (npr., da postoje osnovi sumnje da se priprema izvršenje krivičnog djela).

4. NADLEŽNOST ZA ODREĐIVANJE POSEBNIH ISTRAŽNIH RADNJI

Sudija za prethodni postupak na obrazloženi prijedlog tužioca naredbom naređuje istražne radnje. Naredba sadrži iste podatke kao i prijedlog tužioca, kao i utvrđivanje trajanja naređene radnje. U slučaju da se pismena naredba ne može dobiti na vrijeme i ako postoji opasnost od odlaganja, može se započeti s izvršavanjem mjere i na osnovu usmene naredbe sudije za prethodni postupak. Pismena naredba sudije za prethodni postupak mora biti pribavljena u roku od 24 sata od izdavanja usmene naredbe. Naredba sudije za prethodni postupak kao i prijedlog tužioca čuvaju se u posebnom omotu. Tužilac i sudija za prethodni postupak će sastavljanjem ili prepisom zapisnika bez navođenja ličnih podataka prikrivenog istražitelja i informatora ili na drugi odgovarajući način, spriječiti da neovlaštene osobe, osumnjičeni i njegov branilac otkriju identitet prikrivenog istražitelja i informatora. Sudija za prethodni postupak mora pismenom naredbom, bez odlaganja, obustaviti izvršenje preduzetih radnji ako su prestali razlozi zbog kojih su radnje određene. Naredbu izvršava policijski organ. Preduzeća koja vrše prenos informacija dužna su tužiocu i policijskim organima omogućiti provođenje mjera nadzora i tehničkog snimanja telekomunikacija. U sudskoj naredbi se mora naznačiti vremenski početak primjene mjere, tj. trenutak od kog se računa vremenski okvir njenog trajanja. Polazeći od toga da se ovim mjerama ograničavaju osnovna prava i slobode čovjeka, početak vremenskog trajanja mjera mora se vezati za donošenje pismene sudske naredbe. Ovdje treba posebno istaći insistiranje zakonodavca na obavezi tužioca da ponudi sudiji za prethodni postupak sve elemente potrebne za donošenje naredbe o preduzimanju posebnih istražnih radnji, odnosno na obavezi sudije za prethodni postupak da te elemente provjeri i prema svom nalazu se opredijeli do određivanja mjera, a ako ih prihvati i do načina i obima njihovog izvršenja, te vremenskog trajanja. Greške, kako u određivanju radnji, tako i u njihovoj primjeni vode pravno nevaljanim dokazima i njihovoj neupotrebljivosti u krivičnom postupku i kod donošenja sudske odluke. U slučaju neslaganja sudije za prethodni postupak sa prijedlogom tužioca, neće ni doći do određivanja prikrivene mjere, odnosno prikrivenih mjera. Dakle, sudija za prethodni postupak nije obavezan uvijek prihvatiti prijedlog tužioca. Pravo je sudije za prethodni postupak da se opredijeli za određenu mjeru (ili mjere), da odredi način njenog (ili njihovog) izvršenja, te vrijeme preduzimanja. Sudija za prethodni postupak mora, po službenoj dužnosti, pismenom naredbom, bez

odlaganja, obustaviti izvršenje preduzetih posebnih istražnih radnji kad više ne postoje razlozi zbog kojih su radnje određene. Donošenje pisane naredbe je obavezno, a ona mora, između ostalog sadržavati podatke o osobi protiv koje se mjera preduzima i razloge za obustavu izvršenja ranije naređenih mjera. Obustavljanje mjera mora biti bez odlaganja, dakle, odmah po saznanju da su prestali razlozi za njihovo preduzimanje. Nakon prestanka preduzimanja posebnih istražnih radnji potrebno je obavjestiti osobe protiv kojih je bila preduzeta prikrivena mjera o preduzetim mjerama.

5. ZAKLJUČAK

Da se zaključiti da svaka demokratska i pravna država, mora poštovati dostojanstvo i ličnost svakog svog građanina (bez obzira radi li se o zločincu ili lokalnom građaninu), pa i sam postupak utvrđivanja odgovornosti, odnosno kažnjavanja mora biti dostojanstven, legitiman i legalan, čime se država promovira kao civilizovana i humana. Tendencija zaštite građanskih sloboda i prava u krivičnom postupku nastoji da se njihova ograničenja svedu na što je moguće manju mjeru, što može da ima direktne posljedice po njegovu efikasnost. Posebne istražne radnje predstavljaju savremene metode suprostavljanja najtežim oblicima kriminaliteta. To su takve radnje kojima se omogućava efikasno suprostavljanje ovom vidu kriminaliteta. Primjena posebnih istražnih mjera i radnji neophodna je radi otkrivanja i procesuiranja učinilaca krivičnih djela organizovanog kriminala, terorizma, krivičnih djela protiv čovječnosti, krivičnih djela protiv integriteta Bosne i Hercegovine itd., i da je njihova primjena od velike pomoći sudijama, tužiocima i agencijama za sprovođenje zakona, te da treba razmisliti o proširenju primjene posebnih istražnih mjera i radnji, kao i o unošenju novih mjera i radnji u zakon o krivičnom postupku. Činjenica je da se posebnim istražnim radnjama duboko ulazi u sferu sloboda i prava građana, pa iz toga razloga njihova primjena mora biti precizno podvedena pod pravne norme i u skladu sa određenim načelima. Ovdje se posebno izdvajaju načela legaliteta, supsidijariteta, srazmjernosti i sudskog nadzora. Možemo zaključiti da su u zakonodavstvu Bosne i Hercegovine, pri definisanju posebnih istražnih mjera i radnji, ispoštovani standardi i načela koja se zahtjevaju u većini zemalja. Slijedeom navedenog uvijek moramo imati na umu poštivanje ljudskih prava i sloboda zajamčenih Evropskom Konvencijom o temeljnim ljudskim pravima i slobodama, jer tanka je granica zloupotrebe ovih sistema, iako se ponekad čine jedinstvenim oružjem u borbi protiv najtežih oblika kriminaliteta. Danas, praksa Suda za ljudska prava pokazuje i određene restrikcije kod upotrebe ovih mjera. Dakako ona mora biti posljednja u nizu dokaznih radnji, a ne *a priori* ključni dokaz na kome se temelji presuda. Stoga Tužitelj mora dodatno ne „obrazložiti“ nego dokazati da niti jednom drugom mjerom ili dokaznom radnjom ne može prikupiti dokaze za dalje vođenje postupka.⁵³

Na kraju možemo zaključiti da praksa pokazuje da je najbolja prevencija kriminaliteta efikasno otkrivanje izvršilaca krivičnih djela. Naime, nema boljeg sredstva da neko odustane od kriminalne radnje od saznanja da će brzo biti otkriven i kažnjen. Nema sumnje da je za uspješno suzbijanje kriminaliteta važno da se krivično djelo potpuno otkrije i razjasni, a za to je neophodno da se stvore takvi uslovi koji praksu približili idealu da ni jedno krivično djelo ne ostane neotkriveno i nerasvjetljeno, da nijedan krivac ne izbjegne krivičnu odgovornost i da nijedan nevin čovjek ne bude pozvan na krivičnu odgovornost niti osuđen (Korajlić, 2012).

⁵³ Presuda suda za ljudska prava, Predmet Dragojević protiv Hrvatske, Tužba br. 68955/11, od 15.1.2015.godine

LITERATURA

1. Antičić, V, i Mitrović, D, 2012. Posebne istražne radnje - modul. Sarajevo: VSTV,
2. Bošković, M, 2005. Organizovani kriminalitet i korupcija. Banja Luka: Visoka škola unutrašnjih poslova,
3. Feješ, I, 1997. Tajno prisluškivanje i tonsko snimanje u krivičnom postupku. Beograd: Pravni život, broj 9,
4. Halilović, H, (2004). Prikriveni istražitelj, pravno – kriminalistički pristup. Sarajevo: Fakultet kriminalističkih nauka,
5. Korajlić, N, (2012). Istraživanje krivičnih djela. Sarajevo: Pravni fakultet
6. Krapac, D, 2002. Zakon o krivičnom postupku i drugi izvori hrvatskog procesnog prava. Zagreb: Narodne novine
7. Krivokapić, V, i Krstić, O, 1999. Kriminalistika taktika II. Beograd: Policijska akademija,
8. Modly, D., 1993. Informatori. Zagreb: MUP RH,
9. Sačić, Ž, 2001. Organizirani kriminal - metode suzbijanja. Zagreb,
10. Simović, M, 2009. Krivično procesno pravo, III izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Banja Luka: Pravni fakultet,
11. Šikman, M, i Pena, U, 2009. Prikrivene operacije i zaštita od navođenja na delo – sporna rešenja i mogući predlozi. Beograd: Zbornik radova Pravo i forenzika u kriminalistici,
12. Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Brčko Distrikta“ - prečišćeni tekst 44/10., 9/13.)
13. Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj 35/03., 37/03., 56/03., 78/04., 28/05., 55/06., 27/07., 53/07., 9/09., 12/10.,
14. Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 53/12.)